TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Niết bàn là sự viên mãn của con đường trung đạo!

ISSN: 2734-9195 08:10 10/05/2025

Trung đạo là con đường giúp con người vượt qua mọi cực đoan để đạt đến trí tuệ và giải thoát. Đó cũng chính là thông điệp mà đức Phật để lại cho nhân loại: hướng đến sự cân bằng, tỉnh thức và từ bi trong từng giây phút của cuộc đời.

1. Trung đạo: Con đường thực chứng của đức Phật

Khi còn là Thái tử Tất-đạt-đa (Siddhārtha Gautama), đức Phật đã kinh qua cả hai con đường: sống trong xa hoa nơi cung điện và thực hành khổ hạnh cùng các đạo sĩ. Ngài nhận ra rằng cả hai con đường này đều không đưa đến giác ngộ. Từ đó, Ngài đề xướng con đường Trung đạo (Majjhimāpatipadā), không nghiêng về khổ hạnh quá mức cũng không rơi vào hưởng thụ dục lạc.

Trung đạo là sự thực chứng của đức Phật sau quá trình tu tập và thiền định sâu xa. Sau khi từ bỏ khổ hạnh, Ngài đã đạt được giác ngộ dưới cội Bồ-đề và nhận ra rằng Trung đạo chính là con đường duy nhất để đi đến Niết-bàn. Trung đạo không có nghĩa là đi giữa hai thái cực một cách máy móc, mà là sự hiểu biết thấu triệt về bản chất của mọi pháp, để không rơi vào cực đoan nào, từ đó đạt đến sự an lạc tuyệt đối.

2. Trung đạo và Bát Chính Đạo

Trung đạo không chỉ là sự cân bằng giữa hai thái cực, mà còn được cụ thể hóa qua Bát Chính Đạo (Astāngika Mārga), gồm tám yếu tố giúp người tu tập đạt giác ngộ: Chính kiến, Chính tư duy (Trí tuệ); Chính ngữ, Chính nghiệp, Chính mạng (Giới hạnh); Chính tinh tấn, Chính niệm, Chính định (Thiền định).

Bát Chính Đạo là phương pháp thực tiễn để hành giả duy trì thực hành đúng đắn, tránh xa hai cực đoan và từng bước đạt đến giải thoát. Mỗi yếu tố trong Bát Chính Đạo đều đóng vai trò quan trọng trong việc giúp hành giả sống theo Trung đạo và không bị rơi vào cám dỗ của những ham muốn thế gian hoặc khổ hạnh cực đoan.

3. Niết-bàn: Giải thoát tuyệt đối hay sự chuyển hóa tâm thức?

Trong Phật giáo Nguyên thủy, Niết-bàn được mô tả là sự dập tắt hoàn toàn của tham, sân, si, đưa đến sự chấm dứt tái sinh. Đây là quan điểm dựa trên sự chấm dứt của mọi phiền não, giúp hành giả không còn bị cuốn vào vòng luân hồi sinh tử.

Tuy nhiên, trong Phật giáo Đại thừa, Niết-bàn không phải là một trạng thái biệt lập khỏi thế gian, mà chính là sự viên mãn của tâm thức, nơi người giác ngộ sống với tâm bình đẳng, vô ngã và từ bi. Một vị Bồ-tát có thể đạt Niết-bàn ngay trong đời sống thế gian, tiếp tục hành Bồ-tát đạo để cứu độ chúng sinh mà không bị ràng buộc bởi sinh tử.

4. Nhập Niết-bàn và sự viên mãn của thành tựu Trung đạo

Đức Phật đã từng nhắc nhở đệ tử rằng: "Hãy tự mình thắp đuốc lên mà đi, lấy Chính pháp làm ngọn đèn soi đường." Lời dạy này thể hiện sự viên mãn của thành tựu Trung đạo: không rơi vào cực đoan đoạn diệt hay vĩnh cửu, mà Chính

pháp được thể hiện qua hành động tỉnh thức của mỗi cá nhân.

Nhập Niết-bàn không có nghĩa là đức Phật không còn tồn tại, mà đó là sự an trú trong chân lý vĩnh hằng. Đức Phật để lại con đường Trung đạo để chúng sinh có thể tiếp tục đi theo, hướng đến sự giác ngộ thực sự.

5. Niết-bàn trong quan niệm Đại thừa

Phật giáo Đại thừa, đặc biệt qua các kinh điển như kinh Pháp Hoa và kinh Hoa Nghiêm, nhấn mạnh rằng Niết-bàn không tách rời khỏi sinh tử. Một bậc giác ngộ có thể đạt Niết-bàn ngay giữa thế gian, mà không cần phải rời bỏ cuộc đời. Quan niệm này phản ánh tư tưởng Trung đạo giữa sinh tử và Niết-bàn, không rơi vào chủ nghĩa hư vô cũng không chấp vào sự tồn tại vĩnh viễn.

Điều này cũng được thể hiện rõ qua tư tưởng "Bất sinh bất diệt" của các vị Bồ-tát. Họ nhập Niết-bàn nhưng vẫn tiếp tục hóa thân để cứu độ chúng sinh, điều này khẳng định rằng Niết-bàn không phải là sự biến mất mà là sự hiện diện dưới một dạng khác, một dạng hoàn toàn thoát khỏi mọi ràng buộc.

6. Ứng dụng của Trung đạo trong đời sống

Hành giả cần giữ sự cân bằng giữa thực hành giới, định, tuệ mà không rơi vào giáo điều hoặc buông thả. Đức Phật đã cảnh báo rằng nếu dây đàn quá căng sẽ đứt, nhưng nếu quá chùng sẽ không phát ra âm thanh. Do đó, thực hành Trung đạo giúp người tu duy trì tinh tấn mà không bị kiệt sức hoặc nản lòng.

Không chỉ trong tu tập cá nhân, Trung đạo còn có ý nghĩa sâu sắc trong xã hội hiện đại: trong quan hệ giữa con người, tránh cực đoan của cố chấp và buông xuôi; trong kinh tế, tránh xa hoa quá mức cũng như lối sống nghèo khổ cực đoan; trong giáo dục, kết hợp giữa lý thuyết và thực hành, không thiên lệch về một phía.

7. Kết luận

Nhập Niết-bàn không phải là một sự chấm dứt, mà là sự viên mãn, thành tựu con đường Trung đạo. Đức Phật đã thể hiện điều này trong cách Ngài sống, giảng dạy và nhập diệt. Trung đạo là con đường giúp con người vượt qua mọi cực đoan để đạt đến trí tuệ và giải thoát. Đó cũng chính là thông điệp mà đức Phật để lại cho nhân loại: hướng đến sự cân bằng, tỉnh thức và từ bi trong từng giây phút của cuộc đời.

Tác giả: **Nguyễn Văn Tiếng (PD: Ngộ Minh Chương) -** *Học viên Cử nhân Phật học Từ xa - Khóa X - Học viện PGVN tại Tp.HCM.*
Tạp chí Nghiên cứu Phật học Số tháng 05/2025